

Politická témata v českém animovaném filmu

Libor Drobny

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Vyšší odborná škola filmová Zlín

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Libor DROBNÝ**

Studijní program: **B 8206 Výtvarná umění**

Studijní obor: **Klasická animovaná tvorba**

Téma práce: **Politická témata v českém animovaném filmu**

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část Bc. práce:

- Teoretická část práce je v pevné vazbě, která nedovoluje vyjímání ani vkládání listů.
- Rozsah: min. 20 stran textu podle zadání (viz níže)
- nutno odevzdat 3 ks + 1CD s verzí PDF + 1 PDF elektronicky odeslat knihovně UTB.

2. Praktická část Bc. práce zahrnuje:

- Bakalářský film, nutno odevzdat na 6 CD
- Propagační plakát k filmu
- Součástí praktické části je i neomezené množství ilustrací a příloh obsahujících výtvarné návrhy a technický scénář, vše inteligentně prezentováno v deskách.

Rozsah práce: viz. Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz. Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

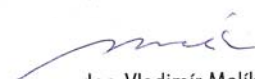
Jiří Tibitz- Panáči na plátně kolektiv autorů- Animace a doba

Vedoucí bakalářské práce: Milan Šebesta
Vyšší odborná škola filmová Zlín
Datum zadání bakalářské práce: 5. ledna 2009
Termín odevzdání bakalářské práce: 11. května 2009

Ve Zlíně dne 5. ledna 2009

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
pověřená děkanka

doc. Vladimír Malík
vedoucí oboru Klasická animovaná tvorba

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci se věnuji českým a slovenským animovaným filmům, které v sobě nesou větší či menší měrou politická témata. Věnuji se animované tvorbě ve třech různých politických režimech, které se v naší zemi vystřídaly. Jmenovitě to je fašismus, komunismus a demokracie. Výsledkem práce je seznam vybraných filmů a jejich krátký rozbor zaměřený na jejich politický obsah.

KLÍČOVÁ SLOVA: politický, politická témata, animovaný film, propaganda, český, slovenský.

ABSTRACT

In my bachelor work I'm writing about Czech and Slovak animated films, that are dealing with political themes. I'm putting my mind to animated production in three different political regimes. Namely it's fascism, communism and democracy. The result of this work is a list of chosen films and a short study oriented to their political content.

KEY WORDS: political, political themes, animated film, propaganda, Czech, Slovak.

Prohlašuji, že jsem tuto práci napsal sám bez cizí pomoci.

.....

Libor Drobny

Za vedení své bakalářské práce chci na tomto místě poděkovat panu Milanu Šebestovi.

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. POLITICKÝ VÝVOJ U NÁS OD ROKU 1918 DO SOUČASNOSTI A JEHO VLIV NA ANIMOVANOU TVORBU.....	10
2. 1 Fašismus.....	12
2. 2 Socialismus.....	14
2. 2. 1 Vzpouora Hraček (1946), režie Hermína Týrlová.....	15
2. 2. 2 Pérák a SS (1946), režie Jiří Trnka.....	15
2. 2. 3 Křeček (1946), režie Karel Zeman.....	16
2. 2. 4 Podkova pro štěstí (1946), režie Karel Zeman.....	16
2. 2. 5 Brigády (1947), režie Karel Zeman.....	17
2. 2. 6 Pan Prokoup v pokušení (1947), režie Karel Zeman.....	17
2. 2. 7 Pan Prokoup vynálezcem (1949), režie Karel Zeman.....	17
2. 2. 8 O milionáři, který ukradl slunce (1948), režie Zdeněk Miler.....	18
2. 2. 9 Brigáda (1950), režie Zdeněk Miler a Eduard Hofman.....	18
2. 2. 10 Kombajn (1951), režie Josef Kluge.....	18
2. 2. 11 Pohádka o drakovi (1953), režie Hermína Týrlová.....	19
2. 2. 12 Stvoření světa (1957), režie Eduard Hofman.....	19
2. 2. 13 Proč UNESCO (1958), režie Jiří Trnka.....	20
2. 2. 14 O místo na slunci (1959), režie František Vystrčil.....	21
2. 2. 15 Bombománie (1959), režie Břetislav Pojar.....	21
2. 2. 16 Pozor (1959), režie Jiří Brdečka.....	22
2. 2. 17 Špatně namalovaná slepice (1964), režie Jiří Brdečka.....	22
2. 2. 18 Šroubkova dobrodružství (1962), režie František Vystrčil.....	23
2. 2. 19 Rudá stopa (1963), režie Zdeněk Miler.....	23
2. 2. 20 Chlapíci (1963), režie Václav Bedřich.....	23
2. 2. 21 Ruka (1965), režie Jiří Trnka.....	24
2. 2. 22 Oko (1968), režie Juraj Bindzár.....	25
2. 2. 23 ... a rudý prapor zavlaje (1975), režie Zdeněk Smetana.....	25
2. 2. 24 Obor a kamenár (1978), režie Blanka Šperková.....	26
2. 2. 25 Bum (1979), režie Břetislav Pojar.....	26
2. 2. 26 Totem (1981), režie Ivan Popovič.....	27
2. 2. 27 Blcha a slon (1983), režie Ivan Popovič.....	27

2. 2. 28 Jeho excelence (1986), režie Ilja Novák.....	27
2. 3 Současné politické dění (demokracie).....	29
2. 3. 1 Konec stalinismu v Čechách (1990), režie Jan Švankmajer.....	29
2. 3. 2 Média (2000), režie Pavel Koutský.....	30
2. 3. 3 No comment (2003), režie Pavel Koutský.....	31
3. ZÁVĚR.....	32
FILMOGRAFIE	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	
SEZNAM OBRÁZKŮ	

1 ÚVOD

Ve své bakalářské práci bych se rád hlouběji věnoval problematice české animované tvorby u nás v různých politických režimech. Přesněji v intervalech let :

- a) 1918- 1939 v době Československé republiky
- b) 1939- 1945 v době Protektorátu Čechy a Morava
- c) 1945- 1960 v době Československé republiky (se silicím vlivem SSSR)
- d) 1960- 1990 v době Československé socialistické republiky
- e) 1990- 1993 v době Československé republiky
- f) 1993- 2009 v době České republiky

Hlavním předmětem zájmu budou tři politické režimy, kterými naše země za poslední století prošla. Tedy fašismus, socialismus a demokracie a jejich vliv na český animovaný film. Dále bych se chtěl věnovat jednotlivým filmům a jejich politickému vyznění, ať už očividnému nebo v podtextu. Pokusím se roztřídit vybrané animované filmy do kategorií podle jejich angažovanosti nebo míry jejich satiry. Výsledkem bude objasnění postoje tvůrců k danému režimu, vycházející z dobových pramenů...

Ve své bakalářské práci bych se ovšem nechtěl dopouštět nějakého moralizování nebo kritizování konkrétních autorů. Narodil jsem se sice ještě za doby socialismu, ovšem v době revoluce mi bylo pět let. Z daného politického režimu si nic nepamatuji a nemohu tedy z vlastní zkušenosti posoudit všechny problémy, se kterými se museli tehdejší autoři animovaných snímků setkávat. Je mi jasné, že každá mince má dvě strany. Proto by bylo jistě nefér, odsuzovat jednotlivé režiséry jen na základě pár nepovedených snímků, které sloužily ku prospěchu totalitních režimů.

Ve své absolventské práci budu tedy, vzhledem ke svému věku, pracovat pouze s dobovými prameny z důvěryhodných zdrojů.

2 POLITICKÝ VÝVOJ U NÁS OD ROKU 1918 DO SOUČASNOSTI A JEHO VLIV NA ANIMOVANOU TVORBU

28. října 1918 vzniká v Evropě nový samostatný stát Československá republika. Její území zabírá část z bývalého monarchistického Rakouska-Uherska. Tuto část tvoří Česko, Morava, Slezsko, Slovensko a Podkarpatská Ukrajina. Na rozdíl od bývalého monarchistického zřízení Rakouska-Uherska, je nová Československá republika demokratickým státem. Vliv demokracie na tvorbu animovaného filmu ovšem nebudeme moci pozorovat příliš dlouho. Je to způsobeno dvěma faktory. Za prvé se animovaná tvorba u nás, ale i ve světě ve 20. letech teprve objevovala a byla záležitostí průkopníků a nadšenců. Za druhé s rokem 1939 přichází druhá světová válka a s ní násilné obsazení území Československé republiky a její následné rozdělení na Protektorát Čechy a Morava a samostatný Slovenský stát. Tedy demokratickému režimu se mohli českoslovenští občané těšit pouze 21 let, než o něj byli násilnou cestou připraveni na šest let nacisty a hned na to na ještě delších 44 let socialistickým Ruskem.

Jestli by byl vývoj českého animovaného filmu odlišný za jiných politických podmínek se samozřejmě nedá nijak dokázat. Ale dá se předpokládat, že stejně jak neblaze působila politická situace například na průmysl, tak velice podobně měla vliv i na všechna další odvětví včetně animovaného filmu a filmového průmyslu vůbec.

Ve 20. letech 20. století patřil Československý stát k nejlépe se rozvíjejícím zemím v Evropě. Rychle rostl průmysl a obchod. S tím souvisí i počátky animované tvorby u nás. Animované sekvence sloužily jako trikové záběry do nejrůznějších reklamních šotů.

Chuť vytvořit český animovaný snímek rostla spolu s rostoucí oblibou amerických grotesek, které se pravidelně uváděly v kinech jako krátký film před hlavním programem.

Prvním doloženým pokusem o animovaný film je pár kreslených sekvencí filmového architekta Bohumila Šuly. Sekvence vznikly na počátku 20. let na motivy knihy Broučci od Jana Karafiáta. Film ovšem nebyl nikdy dokončen, protože autora postihla částečná ztráta zraku, zřejmě z náročné animační techniky. V polovině 20. let se animovaným filmem u nás začal podrobněji zabývat kreslíř Karel Dodal. Samozřejmě se ze začátku také věnoval hlavně reklamní tvorbě, kreslil části reklam nebo trikové části filmů. Později dělal i reklamní šoty zcela animované. Zajímavostí je, že jeho postavičky nápadně připomínaly hrdiny amerických grotesek, například jeho postava Šotek Bejbl je takřka identická s kocourem Felixem. Dodal se snažil neomezovat svoji tvorbu pouze na reklamu, ovšem

právě reklama byla jeho hlavním zdrojem výtěžku. Proto v roce 1933 zakládá se svou ženou Irenou reklamní společnost IRE film, ve které realizoval spoustu reklam a propagačních snímků, např. Čaroděj tónů (1936), Všudybylovo dobrodružství (1936), Tajemství lucerny (1936), Hra bublinek (1936) aj. Také vytvořili krátký abstraktní film Fantaisie érotique, který byl s úspěchem uveden na festivalu v Benátkách. Zajímavostí je, že šlo o upravenou verzi reklamy propagující mýdlo Saponia, tedy o reklamu Hra bublinek. Podpoření úspěchem tohoto snímku, vytvářejí manželé Dodalovi v roce 1938 nekomerční animovaný film Myšlenka hledající světlo. Dalšímu slibnému rozkvětu IRE filmu zasazuje ránu zhoršující se politická situace a příchod fašistů k moci. Karel Dodal sice vycestuje přes Paříž do USA, kde hodlá ve své práci pokračovat, ale jeho žena ho už nestačí následovat.

2.1 Fašismus

V roce 1940 vzniká na našem území Protektorát Čechy a Morava, tedy území kontrolované nacistickým Německem. Předchozí demokratický režim střídá tvrdá totalitní ruka Hitlerova Německa. V Protektorátu Čechy a Morava je záměrně potlačována inteligence, svoboda slova i tvorby. Ovšem v oblasti animovaného filmu je situace trochu odlišná. Ne, že by měli filmoví tvůrci volnou ruku, to v žádném případě. Ale animovaný film měl v plánu využívat pro oslavu a propagaci Německé říše ministr propagandy Josef Goebbels. V roce 1940 bylo v Praze německými úřady zřízeno studio kresleného filmu. Je založeno na místě původního malého studia AFIT (Ateliér filmového triku). Vedení studia bylo svěřeno Rakušanu Richardu Dillenzovi, který zde zahajuje práce na ambiciózním projektu, dlouhometrážní kreslené opeře Orfeus v podsvětí. Jako kreslíři na projektech pracovali hlavně studenti středních a vysokých škol, které byly nacistickým režimem zavřeny. Pro tyto mladé lidi to byla šance, jak se vyhnout totálnímu nasazení ve válce. Dillenzův projekt zkrachoval, ale zaměstnancům studia se podařilo zachránit jeho chod kratším připraveným scénářem. Společně se studiem Pragfilm, které vedl berlínský karikaturista Horst von Möllendorf, zahajují práci na filmu Svatba v korálovém moři (1945), který se jim podaří dokončit ještě před skončením války. V tomto snímku se o politických tématech nedá moc mluvit, příběh je spíše neutrální a politickou situaci neřeší ani náznakově. Zajímavostí u tohoto díla je, že jeho vznik zapříčinila Goebbelsova snaha vyrovnat se animovaným filmům Walta Disneyho. V podstatě je odpovědí na jeho Sněhurku a sedm trpaslíků.

Politickou narážku ovšem nalezneme v jiném filmu, který vzniká v období Protektorátu Čechy a Morava. Ve zlínských ateliérech, které svoji produkci zahájily už před válkou, vzniká pod vedením režisérky Hermíny Týrlové film Ferda mravenec, který čerpá inspiraci z populární knihy Ondřeje Sekory. Film je dokončen v roce 1944, tedy v roce, kdy jsou ateliéry už pod absolutní nacistickou kontrolou. V tomto filmu nalezneme malou, ale přesto zřetelnou parafrázi na totalitní režim. Postava pavouka, která je hlavním záporným hrdinou filmu, až moc připomíná karikaturu fašisty. Situaci vyřeší šnek na kolečkách, který zase nápadně asociuje americký tank, který zlého pavouka zneškodní. V tomto případě jde o kontext skrytý, ovšem jen natolik, aby pozornějšímu divákovi neutekl. Hermína Týrlová stačila před koncem války natočit ještě film Vánoční sen, který byl ovšem zničený při požáru v ateliérech. Později byl bez asistence Týrlové znovu natočen mladým Karlem Zemanem.

S koncem 2. světové války v roce 1945 přichází i osvobození České republiky vojsky Rudé armády. Nastává kratší období radosti z konce války a upřímné vděčnosti k Sovětskému svazu, jehož vojska osvobodila právě naši zemi, čímž získala jistý politický vliv nad naší oblastí.

2.2 Socialismus

V prvních poválečných volbách v roce 1946 získává většinu hlasů Komunistická strana Československa. Dovězení všeho nastává v roce 1948, kdy KSČ přebírá veškerou moc ve státě a nastává druhé smutné období naší země. Politický režim u nás od roku 1948 stupňuje svoji tvrdost, až do momentu, kdy v roce 1968 dojde k obsazení našeho území vojsky Varšavské smlouvy. Od tohoto data se hovoří už o totalitě, která si svými manýry nezapadala s tou nacistickou. Mnoho lidí bylo perzekuováno, štváno, vězněno či jinak deptáno komunistickou vládou. Samozřejmě byla opět potlačována inteligence národa a to včetně lidí umělecky činných. Tyto perzekuce se nevyhnuly ani tvůrcům animovaného filmu. Politicky nepohodlní lidé nemohli svobodně tvořit, byly jim svěřovány vedlejší práce, nebo jim byla činnost úplně zakázána. Zároveň hovoříme o době, kdy už byl animovaný film rozvinut do tak značné míry, že jeho produkce byla výrazně vyšší než v minulých letech. Převážnou část mojí bakalářské práce budu věnovat hlavně tomuto období, protože veliké množství animovaných filmů pocházejících z této doby v sobě nese jistá politická témata. Nalezneme zde značnou část filmů propagujících režim, ale i filmy, které v sobě nesou větší či menší měrou politickou satiru nebo přímo odpor k politickému režimu.

Samozřejmě, že na samém začátku nástupu komunistické strany k moci, byl postoj lidí k novým politickým tendencím spíše pozitivní. Převládal zde vděk za osvobození od německé nadvlády. Proto v poválečném období nacházíme v animovaných filmech politické odkazy zaměřené na fašistický režim, který je zesměšňován.

Na tomto místě je třeba uvést ale i fakt, že zestátněná kinematografie měla i jisté výhody, o kterých se nám dnes může jen zdát. Myslím tím hlavně veliké množství finančních prostředků, kterými byla animovaná tvorba dotována. V této době vzniká značné množství původních animovaných snímků i televizních pořadů.

Animovaný film byl vždy svébytnou odnoží kinematografie a platí pro něj trošku jiné pravidla, než třeba pro film hraný nebo dokumentární tvorbu. V době socialismu existovalo jen pár filmů, které byly trezorové, to znamená, že se k nim nedalo žádným způsobem dostat. Ale protože se v případě animovaných snímků nikdy nejednalo o díla, která by měla masovou sledovanost například v kinech, i cenzura k nim byla trochu shovívavější. Pokud nebyl konkrétní animovaný film vhodný k projekci v televizi nebo v kině, většinou se k němu dalo dostat přes filmové archívy.

2.2.1 Vzpoura Hraček (1946), režie Hermína Týrlová

Zde je originálním způsobem spojená loutková animace s živým hercem. Příběh pojednává o výrobcí hraček, kterého přijde zatknout příslušník Gestapa. Hračkář ovšem před gestapákem prchne. Ten je situací tak pobouřen, že začne ničit všechny hračky v dílně. Hračky se ovšem proti nevítanému hostu vzbouří a vyhlásí mu válku. Vynalézavost a souhra hraček donutí nakonec gestapáka k útěku. V tomto příběhu vidíme jasné poselství, že pokud se táhne za jeden provaz, může i slabší porazit silnějšího. Vše je navíc podáno hravou formou, srozumitelnou i pro nejmenšího diváka. Film byl oceněn hlavní cenou na festivalu v Benátkách roku 1947.

Obr. 1. Vzpoura Hraček (1946)

Další, zcela jednoznačně protifašistické dílo, je z dílny Jiřího Trnky a Jiřího Brdečky.

2.2.2 Pérák a SS (1946), režie Jiří Trnka

Příběh pojednává o maskovaném fantomu na pružinách, který v pražských ulicích trápi příslušníky jednotek SS. Je to velice vtipná satira, která fašistický režim cíleně zesměšňuje. Gestapáci a esesáci jsou oním Pérákem, fantomem na pružinách, znemožňováni vždy, když se ho pokouší chytit. Tvůrce zde také ukazuje například i náznaky homosexuálního chování ve scéně, při které se líbají dva gestapáci na lavičce v parku. Přitom právě nacistický režim homosexualitu považoval za úchylku a homosexuály posílal do koncentračních táborů. Jedná se tedy o vtip těžkého kalibru, který poukazuje na to, že i příslušníci německého národa byli jen obyčejní lidé a ne nadrasa.

Obr. 2. Pérák a SS (1946)

Přesto, že politická satira byla v poválečném období zaměřena hlavně proti nenáviděnému fašismu, začínají se objevovat i filmy, které varují před možným dopadem nového socialistického režimu. Mezi tyto filmy patří například film:

2.2.3 Křeček (1946), režie Karel Zeman

Tento snímek v duchu pozdějších komunistických agitek popisuje nevýhody kolektivního hospodářství. Jedná se o krátký loutkový film, pojednávající o křečkovi, jenž se odmítne přidat k ostatním zvířátkům, která se připravují na nadcházející povodeň. Rozhodne se postavit živlu na vlastní pěst, při povodni ale utone. Ostatní zvířátka jeho smrt následně oslavují.

Z dílny Karla Zemana pocházejí ale i filmy, které režim podporují. Jedná se ale jen o propagaci lehčího typu.

2.2.4 Podkova pro štěstí (1946), režie Karel Zeman

Jeho populární postavička pan Prokouk nachází starou podkovu. Šťastný panáček si nese rezavou podkovu domů. Nakonec ale po delším marném snažení najít pro svůj nález vhodné místo, přichází na myšlenku odnést podkovu do továrny na zpracování starých surovin. Jedná se jen o jeden z mnoha příkladů skryté propagandy v animovaném filmu. V tomto případě je propaganda spíše pozitivního směru, naučí děti, že se dá ze starých věcí vyrobit nové. Ovšem nese už typické prvky klasické prvoplánové propagandy.

Další z filmů o panu Prokoukovi jde v náborové tématice ještě dál.

2.2.5 Brigády (1947), režie Karel Zeman

V tomto krátkém příběhu se pan Prokoup neohlíží na vlastní pohodlí, ale naopak jede přiložit ruku ke společnému dílu. Vyráží na venkov, kde se přidává k zemědělcům, kteří trpí nedostatkem strojů a pracovních sil. V tomto filmu je politická propaganda už tak silná, že přehlušuje vlastní příběh.

2.2.6 Pan Prokoup v pokušení (1947), režie Karel Zeman

Tento příběh propaguje zdravý životní styl, pokoru a pracovitost obyčejného člověka. Vyplývá z něj, že jen střízlivý pracovník je schopný podat stoprocentní výkon. Pan Prokoup se pouští do stavby domu, vše mu jde od ruky, až do chvíle, kdy se napije alkoholu. V opojení zapomene na stavbu a domek zaroste plevelem. V momentě, kdy Prokoup vystřízliví, zastydí se nad svým počínáním a pustí se znovu radostně do práce.

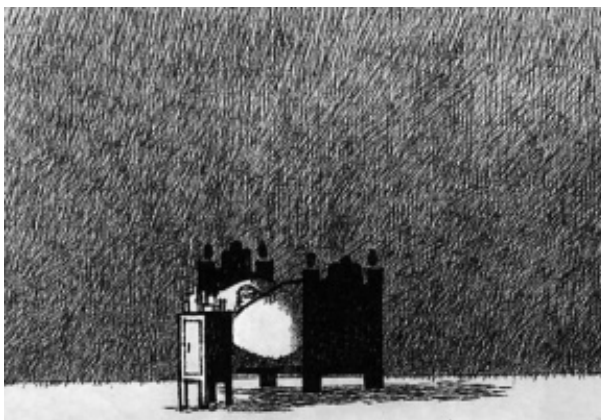
Obr. 3. Pan Prokoup v pokušení (1947)

2.2.7 Pan Prokoup vynálezcem (1949), režie Karel Zeman

Snímek patří do řady krátkých loutkových agitek. V tomto příběhu pracuje pan Prokoup s vrtačkou, bolí ho z práce celé tělo a v noci nemůže spát. Když konečně usne, zdá se mu, že vynalezl stroj, který všechnu práci udělá za něj. Když se ze svého snu probere, rozhodne se onen stroj skutečně sestrojít. Při práci na něm ovšem mimoděk zdokonalí svoje schopnosti pracovat s vrtačkou, což má za následek zefektivnění jeho práce. Pointou příběhu je, že malé zdokonalení práce je užitečnější, než hlava v oblacích a pokus vynalézt stroj, co by pracoval sám.

2.2.8 O milionáři, který ukradl slunce (1948), režie Zdeněk Miler

Jedná se o zfilmovanou sociální baladu Jiřího Wolкера. Film vypráví příběh beze slov, jeho vyjadřovacím prostředkem je síla černobílých obrazů v kombinaci se silnou hudbou. Bohatý muž, který ovládá celé město, náhle onemocní. Ke svému uzdravení potřebuje slunce. Muž je ovšem tak chamtivý, že přinutí své zaměstnance, aby okolo slunce postavili železnou konstrukci tak, aby svítilo jen jemu. Železná konstrukce ovšem pod obrovským slunečním žářem praskne a milionáře pohrbí. Lapené slunce zpět na oblohu dopraví malinká holčička na svém vláčku. Příběh je kritikou chamtivého kapitalismu.

Obr. 4. O milionáři, který ukradl slunce (1948)

2.2.9 Brigáda (1950), režie Zdeněk Miler a Eduard Hofman

Jedná se o silně propagandistický snímek pojednávající o kopáčích v dolech, kteří hloubí v potu tváře tunely. Když kopají nějaký čas, na konci tunelu jim vysvitne socialistický ráj se všemi vymoženostmi komunismu. Když ho oni úderníci spatří, vrátí se tunelem zpět do své země. Přemlouvají všechny spoluobčany, aby šli s nimi kopat do dolů a budovali tak svůj socialistický ráj. Pointou filmu je prospěšnost práce v dolech.

2.2.10 Korbajna (1951), režie Josef Kluge

Příběh je opět propagandou kolektivního hospodářství. Vypráví o statkáři, který zaměstnává partu nádeníků. V době sklizně ovšem odmítá jejich pomoc, chce mít celou úrodu jenom pro sebe. Proto ničí jejich korbajnu. Jeho zaměstnanci si ale postaví ještě větší korbajnu, kterým ničí statkářův dům a na jeho místě zakládají JZD. Příběh je celý dost paradoxní, poukazuje na zaslepení chamtivostí. Statkář zcela nelogicky ničí pomocnou ruku v podobě korbajny. Jak tedy chce úrodu sklidit? Navíc sám a bez pomoci?

Tento film je nositelem typických rysů propagandistických filmů, má tedy velice chabý příběh s pointou, které snad nikdo nemůže ani věřit.

2.2.11 Pohádka o drakovi (1953), režie Hermína Týrlová

Tato loutková pohádka se také nevyhnula propagandě. Hlavní postavou je drak, který se po dlouhém spánku probouzí. Zjišťuje však, že požíráni princezen a škodění lidem ho už nebaví. Proto se po poradě s pasáčkem ovcí rozhodne pomáhat lidem. Drak jim začne, mimo jiné, vozit uhlí na zimu, pomáhat nosit těžké náklady atd. Příběh je klasickým příkladem idealistické propagandy, která je pro socialismus typická.

2.2.12 Stvoření světa (1957), režie Eduard Hofman

Ve spolupráci s francouzským výtvarníkem Jeanem Effelem vytvořil Eduard Hofman tento obdivuhodný, nicméně socialistickou propagandou nasáklý film. Výmluvné je i svěřením role vypravěče do rukou Jana Wericha, který je vedle svých hereckých kvalit znám i svým politickým názorem. Ovšem na omluvu obou pánů (Hofmana i Wericha), je třeba připomenout, že jako spousta jiných lidí, byly jejich sklony k myšlence komunismu ideově zaslepené. Spousta lidí v padesátých a šedesátých letech skutečně myšlence komunismu věřila a jejich propagandistické počínání vycházelo z jejich nejlepšího přesvědčení, že hlásají dobro.

V tomto celovečerním kresleném filmu nalezneme svérázné pojetí biblického stvoření světa, tedy kreacionismu. Velice zajímavá je ve filmu i ta skutečnost, že Bůh je zde zobrazován jako levicově zaměřená postava. To pak v celkovém konceptu socialistického režimu, který víru velice potlačoval, působí vcelku vtipně. Ve filmu samotném nacházíme spoustu odkazů na danou dobu. Téma je svým budovatelským námětem velice blízké době padesátých a šedesátých let, která byla ve znamení pětiletých pracovních plánů. Zápal, se kterým se Bůh do svého díla pouští, je jistě inspirující. Ze všech krásných a trošku naivních hesel, která ve filmu zaznívají, jsem vybral jedno reprezentující náladu filmu. Týká se momentu, kdy postava Dábla vymění Adamovi ruce tak, že jsou obě levé. Vypravěč celou věc komentuje slovy: „Místo rukou dva levé háky? To ne, říká bůh, i když nemá rád pravičáky!“ Význam této věty asi není nutné vysvětlovat. Podobnými hláškami je film doslova naditý, ovšem ani to mu neubírá na velikém kouzlu.

Jedná se také o jeden z prvních celovečerních animovaných československých filmů. Dá se tedy pochopit, že pro vyplnění prostoru musel autor sáhnout i po méně kvalitním materiálu, jakým tyto propagandistické řeči jistě jsou.

Obr. 5. Stvoření světa (1957)

2.2.13 Proč UNESCO (1958), režie Jiří Trnka

Jedná se o krátký kreslený film natočený podle scénáře Jiřího Brdečky a Adolfa Hoffmeistera. Hlavními hrdiny příběhu jsou tři panáčci – rybář, zahradník a umělec. Postaví si mezi sebou ploty a každý se věnuje své činnosti na své malé zahrádce. Přijdou ale horší časy v podobě sucha. Zahradníkovi začne schnout úroda, proto provrtá díru do zdi, která ho odděluje od rybáře. Voda sice začne z plotu téct, ale zahradník se ve své zahrádce skoro utopí. Na druhé straně u rybáře je opačný problém, jeho rybičky se octnou na suchu. Na základě těchto zážitků všichni panáčci pochopí, že je potřeba táhnout za jeden provaz. Tuto myšlenku nese i organizace UNESCO. Film je jemnou agitkou pro tuto organizaci. Své místo si film našel i proto, že myšlenka táhnutí za jeden provaz je vlastní i komunistické ideji.

Obr. 6. Proč UNESCO (1958)

2.2.14 O místo na slunci (1959), režie František Vystřil

Velice zajímavý animovaný projekt. Jde o krátký kreslený film, s velice jednoduchou stylizací. Příběh pojednává o dvou panáčcích, kteří se neustále perou o své místo na slunci. Slunce představuje jenom žluté kolečko na zemi, o které se dva hlavní protagonisté neustále přetahují. Tato situace trvá tak dlouho, až se jim podaří sluníčko zničit. Oba panáčci tak zůstávají sami ve tmě a chladu. Za chvíli zjišťují, že se takto žít nedá. Proto se udobřují a o vše se v budoucnu dělí.

Příběh má jednoduché, ale silné poselství. Kritizuje nesmyslné hašteření o malicherné věci. Tento příběh se dá stejně dobře uplatnit na jednotlivé lidi, ale i na celé země. Například by se dal vyložit, jako kritika partizánské politiky SSSR proti USA. Je jasné, že kdyby obě nejsilnější mocnosti táhly za jeden provaz, mohlo by se všem žít lépe.

Přes svoji zdánlivou jednoduchost, kterou tento snímek na diváka působí, se jedná o první československý animovaný film, který byl nominovaný na Oscara.

2.2.15 Bombománie (1959), režie Břetislav Pojar

Tento kreslený film, který Břetislav Pojar natočil ve spolupráci s Jiřím Brdečkou, je jedním z prvních filmů, který si dělá legraci z fanatismu politických pohlavárů. Příběh popisuje svět, ve kterém proti sobě stojí zneprátelené strany, které se trumfují v ničivosti jimi vlastněných zbraní. Na každý útok nepřítele navazuje ještě ničivější odplata. Tak to trvá až do úplného zničení všeho. Příběh se vtipně trefuje do fanatismu a zaslepení mocí, které bylo představitelům socialismu tak vlastní. Jak píše později i u díla Bum od stejného režiséra, příběh upozorňuje na problémy studené války a jejího neuváženého zbrojení.

Obr. 7. Bombománie (1959)

2.2.16 Pozor (1959), režie Jiří Brdečka

Je to krátký animovaný film s velkým protiválečným vyzněním. Zobrazuje člověka jako neponaučitelnou bytost prahnoucí po násilí. Vystupuje zde postava boha války, který v koláži z fotografií představuje záběry všemožných bojů a válek z lidské historie. Pointou filmu je, že lidskou krvelačnost nezmírňují ani uplynulá tisíciletí.

Obr. 8. Pozor (1959)

2.2.17 Špatně namalovaná slepice (1964), režie Jiří Brdečka

Tento film obsahuje jemnou politickou satiru. Příběh se odehrává na základní škole v hodině výtvarné výchovy. Učitelka vysvětluje žákům, jak se má správně namalovat slepice. Ve své snaze vnutit žákům svoji myšlenku, nepřipouští žádnou invenci ze strany žáků. Hlavní postavou je malý chlapec, snílek, který kreslí svou slepici se značnou mírou fantazie. Učitelka ho ukazuje třídě, jako příklad špatné práce a staví ho do kontrastu s žákem, který je pečlivý a jejího návodu kresby slepice se drží absolutně přesně. V závěru filmu se ale situace otočí a i učitelka uznává, že svět bez fantazie není možný. Z chlapce, kterého před tím znemožňovala, dělá nyní vzor i pro ostatní děti. Všichni začnou kreslit fantastické slepice po vzoru chlapce snílka. Příběh, který získal prestižní cenu na festivalu v Annecy, je satirou na fanatický přístup socialistické politiky. Ukazuje, jak dogmaticky se režim chová a zároveň naznačuje, že je jednodušší být ovci ve stádu, která dělá, co se jí řekne. Ovšem příběh nekončí pesimisticky, ale naopak ukazuje pravdu z pohledu autora. Ukazuje, že originalita je mnohem cennější než jen tupé následování rozkazů.

Obr. 9. Špatně namalovaná slepice (1964)

2.2.18 Šroubkova dobrodružství (1962), režie František Vystrčil

Jedná se o klasický příklad propagandistického filmu. Režisér zde pracuje s předlohou italských tvůrců Marcella Argilla a Gabriela Parca. Hlavním hrdinou je vědec Pilluc, kterému se podaří vynaleznou robota Šroubka. S jeho pomocí zničí nenáviděného kapitalistu, který terorizuje celé okolí.

2.2.19 Rudá stopa (1963), režie Zdeněk Miler

Vypráví příběh o chudém francouzském dělníkovi, který při vylepování plakátu s poselstvím míru ztratí život. Příběh je inspirovaný skutečnou událostí. Muž je zastřelen, ale neumírá marně, na jeho hrdinnou smrt se nezapomene. Naopak jeho čin se stává hnací silou mnoha proletářů, kteří také neváhají položit život za společnou věc. Snímek získává v roce 1963 cenu Sovětských obránců míru na festivalu v Moskvě.

2.2.20 Chlapíci (1963), režie Václav Bedřich

Film pojednává o chlapcích, kteří mají vizi. Chtějí postavit raketu a doletět na Slunce, kde by mohli nasbírat dostatek energie pro všechny lidi na světě. Tuto představu si chlapci splňují ve snu, doletí na Slunce, kde skutečně naberou dostatek energie, která potom pohání žehličky, kombajny, lampy a všechny další stroje. Vypravěč nás ovšem upozorňuje, že se jednalo pouze o sen, Slunce je příliš vzdálené, ale existuje řešení. Chlapci se mohou stát horníky a získat energii skrytou v uhlí. Jedná se tedy o agitační film, sloužící k náboru učňů do hornických učilišť.

2.2.21 Ruka (1965), režie Jiří Trnka

Tenko krátkometrážní loutkový film vypráví příběh o harlekýnovi, který je terorizován všemocnou rukou. Jedná se o úplně jasný odkaz na totalitu, jakéhokoli druhu. Harlekýn se ráno probouzí do krásného dne. S chutí vyskakuje z postele a chystá se věnovat své každodenní práci. Tou je vyrábět na hrnčířském kruhu květináče. Hlavní postava žije naprosto jednoduchý život, je šťastna z prostého bytí a možnosti dělat, co ji baví. Harlekýn má v bytě pouze hrnčířský kruh, postel, pár vyrobených květináčů a jednu květinu, která symbolizuje vše hezké v jeho životě. Je zde náhradou ženy, symbolizuje křehkost a smysl mužova života. Tato idylka je narušena nečekanou návštěvou. Na scénu přichází ruka. Harlekýn je její přítomností nejprve učarovaný, ovšem po kratší době přichází rozkol. Ruka se snaží přesvědčit hrdinu, aby ji vytvořil bustu z hlíny a z květináče, který je rozpracovaný na kruhu udělá v rychlosti svoji stylizovanou podobiznu. To harlekýna našte a ruku vyprovodí ze dveří. Ovšem tím celý příběh teprve začíná. Ruka se snaží hlavnímu hrdinovi za každou cenu vlichotit. Nejprve to zkouší s dárky, ale neúspěšně. Následuje krátká scénka, která se odehrává na obrazovce televize v mužově bytě. Vidíme zde ruku jako symbol vznešenosti, spravedlnosti a svobody. Když ani tato chvála nezabere, vidíme zde ruku znázorňující sílu, násilí, moc. To už ale harlekýnovi dojde poslední kapka trpělivosti a snaží se nezvaného hosta zahnat násilím. Vyhází ze dveří všechny dary, kterými ho svůdce obdaroval. V tomto chaosu dojde k rozbití květináče s květinou. Když to spatří muž, zoufalstím se zhroutlí, ale po chvíli opatrně květinu přesadí do jiného květníku. Nátlak ze strany ruky se ovšem stále zvětšuje. Namísto lákání teď přichází hrubá síla. Harlekýn je lapen a strčen do klece, kde musí dnem i nocí tesat mramorovou sochu nenáviděné ruky. Nakonec se mu sice podaří uprchnout, ale když se dostane do svého bytu, ve kterém se zabarikáduje, dojde k neštěstí. Ironií osudu přijde o život, když mu na hlavu spadne květináč s rostlinou, kterou celou tu dobu chránil. Zde Trnka poukazuje na fakt, že totalitní režim se neštítí použít k donucování i tlaku na nejbližší osoby. A že nezdělaná člověka zlomí právě to, že přivádí do nebezpečí i svou rodinu. Harlekýn je mrtev, ale po své smrti je z něj udělán samotnou rukou mučedník a hrdina. I tato parafráze na umělé vyrábění hrdinů z řad dříve nepohodlných a štvaných lidí, měla za následek dlouhodobý zákaz projekce tohoto snímku.

Velikého uznání se ovšem dočkal v roce 1984, kdy byl Americkou filmovou akademií oceněn jako pátý nejlepší animovaný film všech dob.

Obr. 10. Ruka (1965)

2.2.22 Oko (1968), režie Juraj Bindzár

Jedná se o film, který vznikl ještě před vpádem vojsk Varšavské smlouvy. O to smutnější je jeho výpověď a vlastně i jistá vize nadcházejícího času. V tomto krátkém filmu autor odsuzuje jak totalitní režimy, tak i slepou lidskou masu, která není schopná se jakkoli bránit. V rychlé sletu záběrů vidíme symboly doby morfovat do hákových křížů a kos, coby symbolů smrti. Tím autor naznačuje totální vymizení humanity z komunistického režimu. Na tuto zkázu se kouká veliké oko, které zastupuje mizející mír ve světě.

2.2.23 ...a rudý prapor zavlaje (1975), režie Zdeněk Smetana

Tento film je retrospektivou klíčových okamžiků dělnického hnutí. Nálada snímku je ovšem docela pochmurná. Autor nám představuje vývoj dějin od průmyslové revoluce po současnost (rok 1975). Vidíme zde počátky kapitalistického systému. Už od počátku je zobrazován jednostranně jako systém vykořisťovatelský. Je ovšem pravdou, že životní podmínky dělníků v této době byly skutečně velice těžké. Tou dobou také vzniká spousta dělnických hnutí a socialistických myšlenek, na jejichž základě vzniká pozdější myšlenka komunismu. Smetana ve filmu ukazuje rozhněvané dělníky ničící stroje, které jim berou práci. Zároveň vyslovuje názor, že pravým nepřítelem jsou továrníci. Ty v tomto filmu znázorňuje jako jakési tančící načančané bytosti bez obličejů, asi aby znázornil bezcharakternost jejich chování. Zlomovým bodem vyprávění je vyhlášení komunistického manifestu. To uvedlo do pohybu soukolí světového proletariátu, který se spojil a

společnými silami svrhl moc na svou stranu. Začínají se tak psát nové dějiny světa. Moc je v rukou pracujícího lidu. Film ukazuje také, že tato vítězství byla nevyhnutelná pro dobro světového míru. Film byl natočen na počest patnáctého sjezdu Komunistické strany Československa.

2.2.24 Obor a kamenár (1978), režie Blanka Šperková

Film je lehkým nástinem kritiky totality. Vypráví o sochaři, který vytesá do skály krásnou vílu. Tento akt ale vzbudí ve skále strašlivého obra. Ten nutí sochaře, aby mu zhotovil také sochu. Ovšem obr není nikdy spokojený a chce sochu ještě větší a ještě dokonalejší. Zde je parafráze na socialistický režim nejčitelnější. Příběh nakonec dobře končí, když sochař svou lstí donutí obra, aby mu nadosmrti sloužil.

2.2.25 Bum (1979), režie Břetislav Pojar

Tento příběh nese lehkou podobnost s Pojarovou ranější Bombománií. Snímek vzniká ve spolupráci s OSN a je opět varováním před neuváženým zbrojením ve světě. Je třeba vzít v úvahu i fakt, že snímek vzniká za doby studené války. Tedy v době, kdy proti sobě vedli válku ve zbrojení USA a SSSR. V těchto letech byla naše planeta skutečně jen kousek od úplného zničení. Stačil jeden neuvážený krok a ve světě by se jako lavina strhla série odplat a protiútoků. Vezměme v úvahu fakt, že obě země (USA i SSSR) v této době vlastnily ve svém válečném arzenálu okolo 50 000 až 67 000 jaderných hlavic, přesný počet není znám. Každopádně jejich odhadovaná společná síla je asi jedenapůlmilionkrát vyšší než síla bomby svržené na japonskou Hirošimu. Tedy stručně řečeno, jednalo se o palebnou sílu, která by byla schopna zničit nejenom naši planetu, ale i pár záložních, stejně velikých planet.

Obr. 11. Bum (1979)

2.2.26 Totem (1981), režie Ivan Popovič

Tento loutkový film vystihuje podstatu nesmyslného boje mezi lidmi různého přesvědčení. Je sice pravda, že příběh evokuje více spory mezi různými náboženstvími, ale určitě se dá přenést i na politické rozdíly. Samotný film pojednává o uctívacích tří předmětů. První postava uctívá klasický totem, který představuje staromilství a nechť přijímat nové myšlenky. Druhá postava uctívá moderní modlu a představuje fanatismus, který s sebou občas nese nové myšlenky. Třetí postavou je dítě, které uctívá jablň. Autor touto postavou naznačuje přirozený řád vycházející z pokory k přírodě a životu samému.

2.2.27 Blcha a slon (1983), režie Ivan Popovič

Je to nové zfilmování klasické bajky, jak se jedna blecha snaží druhou zabít pomocí obrovské sloní tlapy. Blecha je však ve své podstatě nezničitelná. Celý příběh zobrazuje s ironií počínání některých lidí, kteří zneužívají svého společenského postavení. Oni jsou tou blechou manipulující s obrovskou sloní tlapou, která symbolizuje socialistický režim. Ovšem příběh nese i tu myšlenku, že lidé přežijí i horší časy, přes všechny pokusy je zničit.

2.2.28 Jeho excelence (1986), režie Ilja Novák

Tento kreslený film poukazuje na dvojtvářnost totalitních režimů, ale i na bezpáteřnost vládců. Dílo je satirou politiků, kteří hlásají mír, ovšem ve skutečnosti se chovají přesně naopak. Příběh začíná vyobrazením absolutního vládce, všech jeho vrtoch a rozmarů.

Vládce je zde zobrazen ve svém soukromí, počíná si velice krutě a život jiných pro něj nemá absolutně žádnou cenu. S plynoucím příběhem se násobí i krutost panovníka. Nejprve likviduje jedince, později má moc nad životem celé planety. V závěru filmu vidíme toho samého člověka, který prolil tolik krve, jak stojí na balkónu a pronáší řeč k masám. Z jeho úst vylétají holubice míru, on líbá děti a dav mu tleská. Příběh je hořkou satirou na politickou cenzuru a manipulovatelnost obyčejného člověka.

Obr. 12. Jeho excelence (1986)

2.3 Současné politické dění (demokracie)

V roce 1989 dochází v Československu k velkému množství revolučních změn, které vyvrcholí Sametovou revolucí 17. listopadu 1989. Tato významná událost má za následek uvolnění totalitního režimu a postupné budování demokracie. Roku 1990 vzniká Československá demokratická republika. Tento stav ovšem nevydrží dlouho, po dvou letech dochází k rozštěpení Československa na dvě části. Od roku 1993 tedy hovoříme o České a Slovenské republice jako o dvou samostatných státech. Důležitým faktem ovšem je, že v obou republikách zůstává u moci demokracie, tedy svobodné prostředí, které zajišťuje svobodu projevu i tvůrčí činnosti. Tato nová situace má za následek mimo jiné i to, že politická témata z animovaného filmu pomalu mizí. Mizí totiž i nepřítel v podobě totality, proti kterému je třeba bojovat. Nastává paradoxně nová doba, která se o politiku zajímá co možná nejméně. Nebojím se říci, že časem onen nezájem vystřídá i odpor k politice, jako k špinavému souboji o peníze. Tento moment můžeme sledovat například v sérii krátkých antireklam Pavla Koutského. Ten na podobné nešvary, které přišly s kapitalismem, poukazuje zábavnou formou.

S novým společenským systémem přichází do animovaného filmu i komerce. Studia přestávají být dotována státem. Vzniká spousta malých studií (Anifilm Milana Rychetského, Anima manželů Halouskových, Via lucis Jiřího Mišky, Hafan film Jana Baleje atd.).

Tato studia už nejsou schopna točit velké projekty. Proto svou produkci zaměřují hlavně na dětskou tvorbu a kratší filmy. Hlavním zájmem pro tvůrce začíná být, kde sehnat peníze na daný projekt a jak zajistit, aby se peníze vydané na výrobu filmu vrátily. Proto se hlavním artiklem v animovaném filmu stávají dobře prodejné kousky s veselou tematikou. A v těch není pro politickou satiru místo.

Výjimka ovšem potvrzuje pravidlo, a tak několik málo politicky orientovaných snímků z poslední doby přeci jenom existuje:

2.3.1 Konec stalinismu v Čechách (1990), režie Jan Švankmajer

Tento retrospektivní pohled na dobu komunistického pokusu u nás byl natočen až po revoluci. Vznikl za podpory Anglické televize BBC. Samozřejmě se jedná o velice vtipnou podívanou. Jan Švankmajer se už nemusí skrývat za složité dvojsmysly a celou dobu

socialismu paroduje v celé její nabubřelosti a falešnosti. Příběh je pojat jako jistý vývoj dějin v našem státě, který je odstartován rozříznutím busty V. I. Lenina, ze které je vytažena busta Klementa Gottwalda, jako jeho dítěte. Následuje rychlá retrospektiva našich dějin ve sledu významných událostí včetně Pražského Jara a jeho zmařením vpádem socialistické armády. Totalita v celé její zřůdnosti, tanky vojsk Varšavské smlouvy jsou zde výstižně symbolizovány válečky na těsto. Vlastně celá doba normalizace je jedním velikým válcem, který přejede, co mu přijde do cesty. Následuje postupné uvolňování situace v osmdesátých letech. Socialismus už mele z posledního. Neschopnost komunistické strany udržet režim je zde vtipně ukázána Gustavem Husákem, který z pusy chrlí rohlíky jako symbol planých řečí bez jakéhokoli obsahu. Celý příběh vyvrcholí Sametovou revolucí a jejím cinkáním klíčů. Nenáviděný režim je svržený, ale je tu hořká pointa. V závěru filmu se opakuje první scéna. Z busty V. I. Lenina je opět něco vytahováno, příběh končí. Tato poslední scéna jasně předznamenává autorovu skepsi k budoucnosti, která si ponese veliký odkaz doby minulé.

Každopádně je z díla cítit značný kus vlastenectví a radosti, že je režim svržen. Je zcela jisté, že před rokem 1989 by si Jan Švankmajer něco podobného dovolit nemohl. Snímek představuje obrovský kus tvůrčí svobody a zapálení.

Obr. 13. Konec stalinismu v Čechách (1990)

2.3.2 Média (2000), režie Pavel Koutský

Tento film se ani tak neváže ke kritice politické, ale k nešvaru, který s sebou demokratický režim nutně nese. Film kritizuje počínání médií, která využívají svého vlivu k manipulování s lidmi. Sama média určují, jak má vyznít zpráva, kterou vypouštějí. Tím

se dopouští manipulace, která je vlastně podobná, jako u totalitních režimů. Jde svým způsobem o druh cenzury.

Film získává cenu Stříbrného medvěda na festivalu v Berlíně.

Obr. 14. Média (2000)

2.3.3 No comment (2003), režie Pavel Koutský

Jedná se o sérii 23 krátkých animovaných skečů. Tyto filmečky pružně reagují na okolní politické dění a vtipně ho parodují. Jejich aktualita je zaručena velice krátkou výrobní dobou, která se pohybovalo okolo jednoho týdne na jeden díl. Koutský zde reaguje například na problematiku vstupu České republiky do NATO, na manipulaci s občany, na krachující banky a tunelování peněz. V podobném duchu natáčí Pavel Koutský i sérii devadesáti jednodominutových antireklam. I v nich se věnuje kritice současného dění včetně politiků a politiky samotné.

Obr. 15. No comment (2003)

3 ZÁVĚR

Za celou svoji existenci si naše země prošla velice rozmanitým politickým spektrem. Ať už se jednalo o dobu plnou nadějí a rychlého pokroku za času První republiky, přes temné časy Protektorátu Čechy a Morava, dlouhé období komunistického pokusu, až po znovunabytí svobody a demokracie v devadesátých letech.

Ve své práci jsem se snažil odhalit objektivním pohledem politické podtexty v jednotlivých animovaných filmech. Závěrem své práce můžu prohlásit, že se mi nepodařilo najít žádný vysloveně škodlivý film, který by sloužil k politické manipulaci. Samozřejmě jsem našel pár animovaných snímků, ve kterých je míra agitace veliká, ovšem tato díla působí s odstupem času už spíše komicky. Myslím si, že hlavním důvodem je nevhodnost animované tvorby pro tyto účely. Animovaný film si většinová populace vybavuje spíše v souvislosti s pohádkami, závažná témata v něm bývají řešena méně často. Pokud se tomu ovšem tak stane, jedná se spíše o intelektuálnější dílo, které se nehodí pro širokou masu. Navíc je tato filmová kategorie záležitostí velmi malé skupiny filmových tvůrců, většinou z řad intelektuálů a bohémů, kteří bývají spíše na straně demokraticky smýšlejících jedinců. Možná i proto si většina režisérů animovaného filmu nacházela různé cestičky, jak se politickému podtextu ve svých dílech vyhnout co nejvíce.

Dalším důležitým faktem je i pracnost, kterou tvorba animovaného filmu obnáší a nutnost znalosti výroby tohoto druhu umění. Proto bylo jistě pro totalitní režimy vždy jednodušší využívat k propagandě reálných záběrů s reálnými lidmi. Největší podíl na hlásání dané ideologie pak měly různé krátké reportáže pouštěné před hlavním programem v kinech.

Ze své pozice člověka, který prožil podstatněji část svého života v době svobody a demokracie, mi v žádném případě nepřísluší soudit žádného z výše jmenovaných autorů. Nikdo už dnes asi přesně neví, co vedlo takové velikány české animace, jakými jsou například Karel Zeman nebo Zdeněk Smetana k tomu, aby natočili propagandistické snímky. S největší pravděpodobností to byla asi jistá vypočítavost, kterou si buď zajistili pozdější volnější tvorbu, nebo možná šlo čistě o finanční stránku věci. Buďme si jisti tím, že státní zakázky patřily mezi ty nejlépe placené. V neposlední řadě nemůžeme vyloučit ani skutečně upřímné zapálení pro daný režim. V padesátých letech nebylo výjimkou, že členy komunistické strany byli i intelektuálové a společenská elita, včetně umělců a filmařů. Je nutné si uvědomit, že v padesátých letech byla úplně jiná situace než třeba za

doby normalizace. Také je známým faktem, že právě lidé z řad intelektuálů a umělců, kteří byli v padesátých letech členy komunistické strany, tuto stranu po roce 1968 v hojných počtech opouštěli. Bylo to dáno změnou poměrů v zemi, ale také i vystřízlivěním z falešných ideálů.

Každý člověk udělá ve svém životě krok stranou. Proto by bylo jistě nespravedlivé hodnotit zmiňované umělce podle jednoho nebo dvou špatných filmů a nevšimnout si celé řady fantastických snímků. Československý animovaný film má ještě pořád ve světě skvělé jméno a rozhodně to není díky té trošce propagačních a nepovedených snímků. Ty ve světě nikdo ani nezná.

Na druhé straně nebylo ani moc českých animovaných filmů, které by proti režimu vysloveně vystupovaly. U těch, které vznikly, je třeba smeknout před odvahou jejich tvůrců. Odměnou jim může být i celosvětové uznání, jak tomu je třeba u filmu *Ruka* režiséra Jiřího Trnky. Zde je situace přesně opačná. Tyto snímky by lidé měli mít stále na paměti, jako připomínku smutných časů.

To, že animovaných filmů s politickým podtextem u nás vzniklo tak málo, bych s největší pravděpodobností připsal na vrub známému faktu, že Češi se o politiku prostě moc nezajímají. Jestli je to dobře nebo špatně, to si musí každý zodpovědět sám. Jisté je jen to, že díky tomuto faktu máme spoustu animovaných snímků, ve kterých se o politice nikdo ani nezmíní. A to je alespoň z mého pohledu dobře.

FILMOGRAFIE

- (1944) Ferda mravenec, režie Hermína Týrlová.
- (1945) Svatba v korálovém moři, režie Horst von Möllendorf.
- (1946) Vzpouora Hraček, režie Hermína Týrlová.
- (1946) Pérák a SS, režie Jiří Trnka.
- (1946) Křeček, režie Karel Zeman.
- (1946) Podkova pro štěstí, režie Karel Zeman.
- (1947) Brigády, režie Karel Zeman.
- (1947) Pan Prokouk v pokušení, režie Karel Zeman.
- (1949) Pan Prokouk vynálezcem, režie Karel Zeman.
- (1948) O milionáři, který ukradl slunce, režie Zdeněk Miler.
- (1950) Brigáda, režie Zdeněk Miler a Eduard Hofman.
- (1951) Kombajn, režie Josef Kluge.
- (1953) Pohádka o drakovi, režie Hermína Týrlová.
- (1957) Stvoření světa, režie Eduard Hofman.
- (1959) Bombománie, režie Břetislav Pojar.
- (1959) Pozor, režie Jiří Brdečka.
- (1964) Špatně namalovaná slepice, režie Jiří Brdečka.
- (1962) Šroubkova dobrodružství, režie František Vystrčil.
- (1963) Rudá stopa, režie Zdeněk Miler.
- (1963) Chlapíci, režie Václav Bedřich.
- (1965) Ruka, režie Jiří Trnka.
- (1968) Oko, režie Juraj Bindzár.
- (1975) ...a rudý prapor zavlaje, režie Zdeněk Smetana.
- (1978) Obor a kamenár, režie Blanka Šperková.

(1979) Bum, režie Břetislav Pojar.

(1981) Totem, režie Ivan Popovič.

(1983) Blcha a slon, režie Ivan Popovič.

(1986) Jeho excelence, režie Ilja Novák.

(1990) Konec stalinismu v Čechách, režie Jan Švankmajer

(2003) No comment, režie Pavel Koutský.

(2000) Média, režie Pavel Koutský.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Jiří Tibitz - Panáči na plátně

Kolektiv autorů - Animace a doba

Československá filmová databáze - www.csfd.cz

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Vzpouora Hraček (1946).....	15
Obr. 2. Pérák a SS (1946).....	16
Obr. 3. Pan Prokouk v pokušení (1947).....	17
Obr. 4. O milionáři, který ukradl slunce (1948).....	18
Obr. 5. Stvoření světa (1957).....	20
Obr. 6. Proč UNESCO (1958).....	20
Obr. 7. Bombománie (1959).....	21
Obr. 8. Pozor (1959).....	22
Obr. 9. Špatně namalovaná slepice (1964).....	23
Obr. 10. Ruka (1965).....	25
Obr. 11. Bum (1979).....	27
Obr. 12. Jeho excelence (1986).....	28
Obr. 13. Konec stalinismu v Čechách (1990).....	30
Obr. 14. Média (2000).....	31
Obr. 15. No comment (2003).....	31